

után, de minden ésszerű, családját védő, hozzátartozói sorsát magasabbra lendítő mozgalom leghűségesebb és legállhatatosabb harcosa. A politikai jogosultság a dolgozó asszony kezében azt a célt szolgálja, hogy anyai kötelességeit magasabb és szélesebb munkaterületen is betölthesse...”

A szervezett munkásnők természetesen békepártiak. A nők általában őszintén vagy kevésbé őszintén, de háborúellenesek. Hisz' még a most elhunyt *Tormay Cecil*, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének elnöke is a nemzetek közötti egyetértés gondolatát és a békét propagálta a *Szellemi Együtműködés* bizottságában.

Melczer Lilla, egységspárti képviselő is leszereléspárti: „Igaz, mi fegyvert nem fogunk” — írja egyik hozzászólásában — „de a legfájóbb, szívet összetörő áldozatot mi nők hozzuk a háborúban. Mi a hazafiasságot nem tévesztjük össze a militarizmussal s tudjuk, hogy vannak a hadviselésnél fontosabb hazafias kötelességek...”

A Feministák Egyesülete, mely egyuttal a Nők Nemzetközi Békeli-gájának magyarországi osztálya, időnként aláírásokat gyűjt, Genf-be küldendő tiltakozásokat ez ellen vagy az ellen — másrészt előadásokkal, ankétekkel igyekszik a béke ügyét szolgálni, kétségtelenül sok jóakarattal és becsülettel szándékkal.

AZ ÍRÓ — MESTERSÉGÉRŐL

Írta: REMENYIK ZSIGMOND

Önálló fejezet szerző legközelebb megjelenő *Téli gondok* című vázlatkötönyvéből.

Soha szégyenletesebbnek nem tartottam mesterségemet, mint e gonosz időkben. Mondhatnám, pirulás nélkül nem is vagyok képes talán folytatni tovább az írást, oda vagyok a csodálkozástól, amint szemlélem magabiztos társaimat, kétely nélküli barátaimat, a mesterség e többi megszállottjait, e mestereket, tanítványokat és műkedvelőket, akik írásból tengetik sovány életüket. Soha nagyobb kétely nem vájt barlangokat belém, mint ezen időkben éppen az a kérdés, mit ér az írás, mit ér a küzdelem, az elvonultság és a spekuláció. Ha kint járunk, — gondolom, — mi írók a téli tájon, látjuk a rideg természet gonosz játékait, ha elvetődünk tyúkólnagyságú vermek felé, ahol emberek húzódnak meg kétségbeesett reménytelenséggel, kevés kivétellel megkap bennünket a „téma”, derék és kötelességtudó hivatalnokok módjára a látottak nyomán hazatérünk és meleg kályha mellé húzva ócska sámedlinkat, jó vagy rossz képességeink szerint feldolgozzuk a látottakat. Végig Európa millió lakásának tizezeiben láthatod papirosaik fölé hajolva magukat íróknak nevező ostobák tizezeit, redakciókban, kávéházakban, magánlakásokban, dolgozószobákban, könyvtárakban, élhetetlen had, szégyentelen társaság, bibelődve sillány firkálmányaikon. Magam sem vagyok kivétel, sokszor érzem, hogy nagyon is e rongy társaságba tartozom. Észrevétlenül is gyakran rajtakapom magam, amint feljegyzéseket készítek vagy elraktározok, jobban megnézek egy embert vagy egy állatot, létem egész értelmét e játékos és gyatra hiábavalóságra koncentrálna, amit írásnak és művészetnek nevezünk. Könyveim közé húzódnva, mint annyian, „elmerengek” a múlton vagy a jövőn, megtör-

ténik, másokhoz hasonlóan, hogy megkapnak olvasmányaim során egyes sorok, jobb esetben oldalak. Mint a megszállottak, valami elvonatkozott világban, mint valami égő színház nézőterén, ahol örült színészek játszanak egy tébolyodott darabot a dobogón, csak a hangsúlyt figyeljük odaadón, a diszletek képtelenségét, a szöveg selejtes voltát olykor, a színészek összjátékát vagy a világitás és a dimenziók kezdetlegességét, olykor közbeszólva jóakarátulag vagy utálattal kommentálva e reális élethez eseményeit. Ez a legtöbb, amit teszünk, egymás mellé róva hiábavaló betűinket, spekulálva a helyes szórenden, a szavak varázslatos tégelyében csodatévő piruláinkat kavargatva, amidőn fejük fölött ég ez a világ. Rímeket keresünk, amidőn ezeket koncolnak fel e pillanatban is, amidőn e sorokat írom, ujszerű szempontok után kutatunk, amidőn méltatlan körülmények között él mellettünk, alattunk, fölöttünk jó pár százmillió ember. Hogy utálat nélkül folytathatjuk ominózus mesterségünket, bérért vagy önfeláldozásból, megszállottságból vagy a rutinizott hamiskártyás gyakorlatával, kényszerből vagy ajánlkózásból, az a tény csak azzal magyarázható, hogy sillány anyagból gyurottak vagyunk. Ostobák és hiúk, ingyenélők és dologkerülők, gyávák és ravaszdiak, akik talán nem is ébredtünk még elemi erővel ostobaságunk és szájalomraméltó gyámoltalanságunk fellebbezhetetlen tudatára. Vagy ha tudatára is ébredtünk már, ravasz önhitteggel és fenkölt redőkbe burkolózva azon fáradozunk, hogy elkábitva mézesmázos szavakkal a hitüktől még el nem tántorítottakat, igyekezzünk elhíttetni velük, hogy mi körülöttünk forog ez a világ és mi vagyunk hivatottak rá, hogy bölcs és gondos szavainkkal jobb irányba tereljük emelkedett zsolozsmáinkkal a fékezhetetlenek tömegeit.

Égő színház nézőterén ülünk, — mi írók — gondterhes és homlok-ráncoló aggodalommal figyelve a színpadon egy bornirt darab sikerén fáradozó örült aktorokat, ez a kép él bennem, ha helyzetünkre gondolok. Égő színház, hülye darab és örült szereplők! Legjobbaink is legtöbb, amit tesznek vagy tehetnek, nem több, mint okos szavakkal kommentálják a színpadon lejátszódó eseményeket, bölcs szavakkal igyekezve áthidalni az értelmetlen ürt, ami egyes események között tátong. Hidegvérű és belátó had, spekuláns sereg, ó szájalomraméltó és a méltó élet alól felmentést biztosító hivatottság! Soha sem voltak kételyeim, de e pillanatokban világosan látom, mennyivel többet ér megtalpalni egy cipőt, mint írni egy könnyfakasztó novellát. Látom, e hófedte táj világosságánál, hogy mennyivel többet ér kiásni a földből egy köbméter szénét, mint összeállítani egy csilingelő versikét. Megmivelni egy hold számtót, megfejni egy tehenet, utat építeni két sötét és járatlan ösvényen megközelíthető falu közé, mennyivel többet ér, mennyivel jobban szükségét látja az egyetemes emberiség, mint elolvasni egy tökéletlen regényt, megnézni egy léha szindarabot vagy elgyönyörködni egy karatyoló film fényeiben és árnyékaiban. Mélyről jön ez a felismerés, de sohasem emelkedett még bennem ily meggyőző és ily tisztán kiemelkedő magaslatra, mint e pillanatokban. Ha lehetséges ez, magam hivatott szégyenén kívül még arra is hajlamos vagyok, hogy a mesterség tökéletlenségei és alacsonyrendűsége miatt szégyent érezsek az érzéketlenek és a magabiztos, elhivatottságukban soha nem kételkedők helyett.

Ma már tudom és látom, hogy művészet és irodalom joggal sohasem számíthat és hathat meggyőző erővel, ha az író és művész élete nem mindenképpen példátmutató. De példátmutató-e a miénk, végig erdőborította Európánk sötét vidékein? Miképpen vesszük magunknak a jogot, hogy nyomoruságról firkáljunk, valami emberi élet tavaszi tájait vázolja a hiszékenyek elé, amidőn erőtlén sorainkat kályha mellé huzott sá-

medlinken rójuk egymás mellé vagy még jobb esetben a csendes kávéház márványasztalán. Van-e jogunk felháborodva fergeteget szórni az erősek ellen, védelmünkbe venni pártolóan kihasználtakat, amidőn felfordulhat tőlünk kinjában a paraszt, vért izzadhat a napszámos, gyújtóbombák pusztíthatnak városokat és műemlékeket, valóban, egy halotti verset, egy szerenádöt a félmillió halott spanyol megér! Kinomban már gulyolódni vagyok kénytelen sorsokon, változatokon, állapotokon, berendezkedéseken, hisz legfelületesebb gunyolódásomban eddig is több volt a kétségbeesés, mint a játékos hajlandóság. Tiltakozó és bátor magatartást sejtető dolgozataink háttérében csendben huzódik meg a gyámoltalanság, akár a bokrok közé vetődött nyul vadászat idején. Akár a neveletlen és tehetetlen gyerekek, csak nyelvet öltöztetünk a megörjített népek megalomániás varázslót felé, bejósolva közeli végpusztulásuk pontos idejét, hogy azután nyugodt lelkiismerettel, mint aki megtette, amit megtehetett, visszavonuljunk álomrejtő alkovjainkba. Folytathatnám botrányos eseményekben oly gazdag gonosz évszakunk ócsárlását tovább, ha nem érezném fellebbezhetetlenül és vigasztalanul, hogy magam is nagyon e szájalomraméltó és emberi megbízását tragikusan félreértő seregbe tartozom. Sokat tehát nem beszélhetek, nyomnak a gondok és emészt a szűgyen. Ami egyetlen megnyugtató, hogy vannak soraink közül kiemelkedők, akikre, mint magasan lebegő példákra, rátekinthetünk.

Mert vannak példák, e világot ha ritkán is, de mégis csak behálózó erdőségeinkben. Vannak példák előttem, heroikus férfiakra, írókra és gondolkodókra, akik felismerve az élet lényegét, hivatottságuk döntő értelmét, a jog, a szabadság és a rend érdekében küzdelembe is képesek állítani emberi és művészi értékeiket. E képességen túl természetesen bátorság dolga is napjainkban a helytállás. Írók, művészek, gondolkodók és tudósok közül bizony sok áthull a rostán, értelmetlen és messzifutó, jött-ment szelektől messzire sodorva. Hol áll meg ez a szélről sodort mag, miféle talajra hull, alig valakit érdekel. Tul jutottunk, már akikre e világ valóban számít, már legalább is azok, akik példátmutatók, akiknek a nép kenyere fontosabb, mint a saját maguk részére elcsent vagy megszolgált kenyér, a stilstörökvéseken, a meseszöveg játékos kinjain túljutottak a példátmutatók, hogy a valóságról számolják be részrehajlatlanul, már azon aspirációikon is, hogy remekműveket alkossanak. Itt a vizsgatétel napja, személyben is helyt kell állni e világ kavargó szemetéből kikapart derék dolgokért. Hiszem is, tudom is, vannak, akik mindezekért helytállanak. Vannak már, akiknek személyében ismét ember vált az íróból, tudunk egyesekről, akik ahelyett, hogy kávéházakban billiárdpartikat szemlélnének vagy hozzájuk hasonló társaikra acsarkodnának, széljárta, esőverte és lucskos víz borította árkokban harcolnak bitangul megtámadott népekért. Csoda történt, de való, hir járja, hogy feltűntek tudósok, akik járják a falvakat, hogy felvilágosítsák és gyógyítsák a parasztot. Tudunk máris egyesekről, akik ahelyett, hogy szerkesztőségekben ácsorognának hónapok alatt kegyelemre számító firkálmányaikkal, csábos mosollyal ajkukon, távoli réteken harcolnak az emberi jogokért az intézményesített himpellérség ellen. Nyilván vannak már olyanok is az írók között, akik vásárra viszik bőrüket a szabadság és az igazság nevében, ahelyett, hogy maguk letargikus dicsőítésének gőzeiben szédelegnének. Bizony, tudunk egyesekről, akik nagyobb fontosságot tulajdonítanak egy alig 10-12 oldalas levél megírásának, mint egy háromkötetes regénynek. A kaland hézagpótló helyét jelek szerint elfoglalta a hivatás és a küldetés. Az emberi magatartás nélkülözhetetlen kellékké vált az írói érték elbírálásánál, szinte hitele-

sítve az alkotási készség színvonalát és fennmaradásra méltó eredményeit.

A többiektől pedig mit is várhat a világ! Azoktól elsősorban, akik a mesterség gyakorlóinak többségét teszik, — így van ez minden mesterségnél — hogy tulnyomó részben kontárok és kapzsiak, kufárok és a hivatást mesterséggé degradálók azok, akik dehonesztálják a hivatottakat. „Meggyőződésem, — mondja *Thomas Mann* egy, azóta híressé vált levelében — hogy a költő, aki ma emberies állásfoglalás dolgában az embernek a politikában felvetett létkérdésére megtagadja a választ s a szellemet az érdeknek elárulja, a szellem terén is elveszett ember. El fog senyedni és pedig nemcsak azért, mert költői mivoltát és tehetségét veszíti el és soha többé semmi valamirevaló alkotás nem telik ki tőle, — hanem még hajdani műve is, melyet bűnének elkövetése előtt teremtett s mely valaha jó volt, megszűnik jó lenni, hogy szemünk láttára váljék porrá“. Soha még eddig senki ilyen tisztán nem fogalmazta meg e különben mindannyiunk szívében élő parancsot és egyben kételkedést, mint *Thomas Mann*, idézett soraiban. Férhet-e szavaihoz kétely, akadnak-e, ha elvétve is, szavában kételkedők? A szellem védelmezőinek sorában — így értem ezt természetesen, — és azok között, akik kapcsolatot tartanak fent a joggal, a szabadsággal és az igazsággal, alig hiszem, hogy akadhatnak. Hisz alig vitás ma már, különösen a mesterség gyarlóságait tudatosan szemlélők és kommentálók soraiban, hogy írói alkotást írói becsületességtől, személyi feddhetetlenségtől, bátor magatartástól és felelősségre képes hajlamosságtól elválaszthatnának. Magam részéről hajlamos vagyok a hitre, amely szerint különben is írók és gondolkodók felelőtlenége nyitotta fel az egyetemes emberiség előtt a poklokat, hogy annak undok szörnyetegei különböző áruházokban vagy leplezetlen valóságukban ránk szabadulhattak.

A kettőt összehasonlítva, a helytállót és a felelősséget magától elhárítót, az eredményben alig lehetnek kételyeink. Mert példák — sajnálatos módon, — itt is lebegnek szemünk előtt. De számíthat-e hitelre, számíthat-e későbbi korban meghallgatásra és végső fokon számíthat-e egyáltalán irgalomra az, aki egy korban, mint éppen a miénk, a ránk szabadult szörnyűségek közepette, szerelemről suttog, füvéket és virágokat idéz és lenge szellőt keverget tökéletlen és cinikus bármixer módjára? Számíthat-e hitelre, ismétlem, aki tanujelét adja tökéletlen érdektelenségének bizonyos félreérthetetlen dallamu parancsok iránt, mint például közjogok, szabadság, ellátás, javaknak igazságos elosztása, hogy ezeket is ismétljem. Nem is kételkedem benne, ha vannak írók között ilyenek, hogy beteljesedik fölöttük a végzet éppannyira, mint az átok és csak átmenetileg áll módjukban, hogy passzivitásukkal és szégyentelen érdektelenségükkel, rongy emberre valló diszkrét hallgatásukkal destruáljanak. Aki elárulta és elárulja az érdeknek a szellemet, és aki a szellem védő szárnyai alatt várja be anyagi igazságtalanságok pusztító viharának elvonulását, miként a hűtlen pénztárkezelő, akárcsak a betétekkel meglógó főpincér, éppugy, mint a vánnyadt lovakat már csak kinjában csapkodó részeg fuvaroskocsis, azáltal, hogy destruál, gyengíti is egyben az emberi közösséggel, a természettel és az állatvilággal fennálló kapcsolatait. Aligha kétséges, hogy züllött vagy romlásnak indult erőinek birtokában képességet mutatna arra, hogy az emberi közösség érdemes egységébe még egyszer beilleszkedhessék. Aki elárulta a szellemet, aki kiszolgálja az anyagi és politikai igazságtalanságokat, számíthat-e rá, hogy munkája e züllött változás következtében hiteltérdemlő marad, sőt mit több, bizonyos vagyok abban is, hogy elmúlt munkája valóban semmivé válik szemünk előtt. Alkotások ke-

retét, értelmét és értékét minden esetben alkotójuk emberi magatartása magyarázza. Milyen különös értelmezést is nyer egy Voltaire, egy Zola, egy Galilei és Bruno aktív szereplése, bátor kiállása és erkölcsi értelemben véve is példamutató magatartása a jog, az igazság, a haladás és a szabadság nevében. A hitel, amit élveznek alkotásaikban, emberi magatartásuk e formájától el nem választható, nem függetleníthető. Hivatkozhatnék Petőfire is.

Bizony, az irodalmi érték és az irodalmi erkölcs viszonya ma már csak a tudatosan félremagyarázók, felelősség elől kitérők vagy végső fokon hivatatlanok és lelkiismeretlenek előtt adhat rosszindulatú és szenvedélyes vitákra okot. A kor, amelyben élünk, nem ismer félreérthető dallamokat, mint ahogy abban is kételkedem, hogy akadhatott kor, amelyben virágokról és pettyescsőrű madarokról zenghettek búbájos dallamokat a szellem hivatott őrei. Ilyen kor, aligha hiszem, hogy valaha is létezhetett. Minden korban éltek gonosz és romboló erők, tébolyodott hatalmak és szemetet, port és förtelmeket kavargató ösztönök, amelyek ellen a szellem emberének kötelesség volt felemelni a szavát. Minden korban szenvedett a nép, igaztalan sorsban éltek a gyámoltalanok, az erőszakosság híján valók és a kevéssé minden hájjal megkentek, sehasem volt, hogy ne politikai, gazdasági, kulturális tojástáncok színtere lett volna, amőta csak áll, ez a világ. A szellem és az egyetemes emberiség érdekeinek valódi őrei sohasem is mulasztották el felemelni szavukat komuk gonosz indulatai ellen. Szavuk még most is hallható, át évszázadokon, át évezredekben, engesztelhetetlen csökönyösséggel ismételve tiltakozó, leleplező és felvilágosító, rábeszélő és tagadó tételeiket. Vértük még most is hull a sötét egekből vagy bugyog át a szikkadt és fagyott föld repedésein, konok és engesztelhetetlen küzdelmük, amit folytattak a gonoszság és a bárgyúság ellen, ha emberi magatartásra gondolunk, még mindég a legszebb látomásaink.

Napjainkban, amidőn a világ szabadsága és a fejlődés menete különös sulyu veszélyben forog, amidőn a szellem élete, a jog, az igazság és a fejlődés fogalma egyet jelent azzal, hogy Európa népei vállalják-e a függetlenséget és a szabadságot, hogy kell-e nekik a jog és az igazság, az író felelőssége kihangsúlyozandó. Vannak nyilván egyesek, akik azt hiszik, hogy a szellem védelmének több módja is elképzelhető. Egyesek azt hiszik, hogy barlangokba zárva a szellemet e zord kegyetlen időkben, a gonosz viharokat átvészeltetik. Én egy más módját látom annak, hogy ember és vele együtt az ember szelleme megvédhesse szabadságát és épségben tarthassa annak függetlenségét, hogy teljesíthesse egyszóval méltó hivatását. Még pedig azt a módozatot hiszem egyetlennek, hogy harcba szólítja a szellemet. A szellemre valóban áll a ma olyannyira divatos jelszó, hogy harcban, küzdelemben erősödik. Sőt mi több, egyetlen módját rá, hogy életben maradjon és valaha még hatásra és hitre képes legyen, csak e harci készségének gyakorlásában látom. Lehet, hogy lesznek, akik mind ennek ellentmondanak. Ezek vagy rövidlátók vagy ravaszdiak, spekulánsok vagy himpellérek. Felelőtlenek vagy ostobák. Sajnos, ez a valóság és aki még ezen rosszindulatuan vitatkozik is vagy számítva erőink lassu gyengülésére „nem látja ennyire sötétnek a helyzetet“, az vagy félkégyelmű vagy számító ravasz, aki csábító elméletek mögé rejti férfiatlan és embertelen bátortalanságát vagy képességtelenségét, ami egyremegy.